

ERDÉLY, SUGARAK, ÉRTÉKREND

■ *Sors és jelkép* – hirdeti a budapesti Nemzeti Galériában a 2015. április 24-én megnyitott (augusztus 23-ig nyitva tartó) kiállítást, Erdély 1920 és 1990 közti magyar képzőművészetét a plakát. A címválasztás mögött valós tartalom van. Nem mindig történik ez így, valódi szakértelemmel, nem csupán empátiával, főként nem sanda (politikai) szándékkal. Aki Erdély 20. századi történetét ismeri, tudhatja, hogy Kós Károly és Bánffy Miklós több mint egy évszázada megpróbálta felhívni a magyar (a budapesti) közvélemény figyelmét a történelmi veszélyre – ezt tette Ady Endre is! –, a visszhang érdemének nem volt mondható. Aztán 1921-ben időszerűvé lett a *Kiáltó Szó* megfogalmazása, és Kós, néhány társával együtt, világgá kiáltotta Erdély külön sorsának tényét, az új helyzetben elodázhatatlan feladatokat.

A Nemzeti Galéria – igazgatójának, vezető művészettörténészének, Szücs Györgynek és munkatársainak figyelem- és erőkoncentrációjával – a kép, a látvány erejét segítségül hívva, most majdnem évszázadnyi dokumentumot tár a látogató elé, mondhatni Kós Károly-i szellemben. (Kós kisméretű grafikáit is az óriás-tárlat részévé tették, Bánffy rajzait, politikusokat megidéző karikatúráit sajnos nem láthatjuk ugyanitt.) 1990-ben tanúi lehettünk egy előző kísérletnek: a megnyíló szabadság és a két ország, Magyarország és Románia lehetségesnek ígérkező barátsága kifejezéseként a Budapesti Történelmi Múzeumban nyílt erdélyi képzőművészeti kiállítás, hozott anyagból. Emlékszem, Jakobovits Miklóssal beszélgettünk róla, hogyan lehetne érdemivé tenni a tárlatot, ez azonban a sürgetés miatt nem következett be, tulajdonképp a politikai demonstráció szintjén maradt a rendezvény.

2015 áprilisában már a címválasztás merészsége a szervezőket dicséri. Szücs György nem félt felvállalni (a transzszilvanistának nem nevezhető) Méliusz József negyvenes évekbeli dél-erdélyi riportkönyvének címét (és üzenetét), természetesen túllepve a hét évtizeddel ezelőtti stádiumon. A „Sors és jelkép” helyhez és történelemhez, mindenekelőtt azonban művészeti látáshoz kötöttséget jelent ezen a kiállításon, ahol a festményeket, grafikákat, szobrokat, textileket háttérmagyarázó szövegek egészítik ki. (*Korunk*-szempontból felfigyelhettünk a folyóirat 1926-os indulásának, az 1957-es újraindulásnak, illetve 1973-ban a *Korunk* Galéria alakulásának, katalógusaink, kiadványaink pannókon, tárlókban történt bemutatására.) Történik utalás a Dienes László szerkesztői idejében meghatározó *Korunk*-munkatárs Kassák Lajosra. Bizonyára lehetett volna további Erdély-kapcsolatokra is hivatkozni, például Barcsay Jenő vagy (és) László Gyula erdélyi származáson túli kapcsolattartására a szülőfölddel, erdélyi képzőművészekkel – ám ne legyünk telhetetlenek.

Szücs György megtalálta azt a tárlatszervező elvet, amely esszéisztikus keretbe, ugyanakkor művészettörténetileg igazolható tematikai csoportokba foglalta a hatalmas anyagot, a hetven év lényegét. „Ember a tájban” – nyilván találó az indítás, ahol Nagybánya jelentheti a kezdetet Thormával, Zsögödről Nagy Imrével, hogy Ziffer Sándor kiváló képeivel érjen a csúcra az első terem, eljutva a tájfestés újabb felfogását képviselőig, Nagy Pálig és a szovátai Kuti Dénesig. (Ide kerülhetett volna Kuti nagyszerű másik munkája is, a „Bőröndben” című.) „A kőben, fában...” természetes folytatás, a szó eredeti értelmében is, Szervátiusz Jenővel, gazdag szoboranyaggal. Emeletet kell mászni, hogy rátaláljon a látogató a „Hagyomány és grafikai újítás” kiegyensúlyozott, gazdag prezentálására, Cseh Gusztávval a középpontban. Arányok és hangsúlyok tekintetében részvítám volna Szücs Györggyel – ez ugye mindig lehetséges. Paulovics László több teret érdemelt volna. Bardócz Lajos hasonlóképpen. Nekem feltűnően hiányzik innen (de a festészeti részlegekről is) Bencsik János – érte csak a pesti belvárosi műterembe kellett volna menni – és a Sármásról indult, Párizsba érkezett, Feszt László, Ditrói Ervin és Tóth László által is nagyra becsült Simon Sándor, a későbbi MAMÜ marosvásárhelyi csoport egyik legtehetségesebbje.

Látogatói meg egykori galériavezetői szemmel nézve a legteljesebb elismerést az „Avantgarde sugárzás” és az „Itt és mást!” termek váltották ki belőlem. Mattis Teutsch

János, illetve Baász Imre méltán került a figyelem előterébe, de Bertalan István és Csutak Magda művei is erősítették a válogatást, a reprezentativitást. Terembeosztástól függetlenül pedig személyes örömként éltem meg, hogy a „Sors és jelkép” egészének szinte a középpontjába került Nagy Albert és Tóth László egymástól távoli, valahol mégis kapcsolatba lépő, Magyarországon alig ismert életműve. És örömdetes hang-súlyos T. Szűcs Iona jelenléte. Megint csak a személyes érintettséget nem tagadva, hiányérzetemet sem szeretném letagadni: méltatlanul szerény itt Fülöp Antal Andor képviselője (egyetlen portréval), de úgy gondolom, a Miklóssy Gáboré is. Az egyéni hangú, tordaszentlászlói-kolozsvári Györkös Mányi Albertet pedig hiába kerestem a tárlaton, valószínűleg sem a szervező, sem tanácsadói nem tudnak (nem akarnak tudni?) az ő erdélyi „amatőrségéről”. Vagy csak arról. Ebben soha nem fogunk egyetérteni a kirekesztőkkel!

Végül a meglepetések, az egyértelműen pozitívak, az újrafelfedezések. A rácsodálkozások. Értékrendi figyelmeztetések. A művész nevének és az alkotás címének egyszerű felsorolásával:

Jovián György: *Kettős portré*. Vilhelm Károly: *Apám és Kohnné*. Ujvárossy László: *A Paradicsomban*. Kancsura István: *Arctalan*. Kádár Tibor: *Közép-Európa I*. Bocz Borbála grafikái. Péterfy László: *Jékely Zoltán*. Bocskay Vince: *Elfeledett költő*. Baász Imre: *Dosszié, 1973*. Törös Gábor: *Don Quijote*. Szilágyi Varga Zoltán rajzfilmjei.

Kántor Lajos

